

БІБЛІОТЕЧНА БІОГРАФІКА:
до 100-річчя Національної бібліотеки України
імені В. І. Вернадського
Секція 6 Міжнародної наукової конференції
«Бібліотека. Наука. Комунікація.
100-річчя Національної бібліотеки України
імені В. І. Вернадського»
(Київ, 6–8 листопада 2018 р.)

LIBRARY BIOGRAPHICAL STUDIES:
on the 100th anniversary
of Vernadsky National Library of Ukraine
Section 6 of the International scientific conference
“Library. Science. Communication.
The 100th anniversary
of Vernadsky National Library of Ukraine”
(Kyiv, November 6–8, 2018)

8 листопада 2018 року як один із заходів Міжнародної наукової конференції «Бібліотека. Наука. Комунікація. 100-річчя Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» відбулося засідання секції «Бібліотечна біографіка: до 100-річчя Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського», організоване Інститутом біографічних досліджень НБУВ. До програми секції було включено 18 доповідей та повідомлень науковців різних установ і викладачів вищих навчальних закладів України — співробітників НБУВ, Інституту історії України НАН України, Інституту геотехнічної механіки ім. М. С. Полякова НАН України (Дніпро), Житомирського державного університету імені Івана Франка, Української академії друкарства (Львів) та ін. У засіданні також взяли участь працівники Національної історичної бібліотеки України, Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки ім. В. Г. Заболотного, Національної бібліотеки України для дітей, Британської бібліотеки, НДІ українознавства МОН України, Національного науково-дослідного реставраційного центру України, дослідники-аматори.

Вступним словом відкрив засідання директор Інституту біографічних досліджень НБУВ, член-кореспондент НАН України, доктор історичних наук, професор **Володимир Іванович Попик**. Зокрема,

він зазначив, що здобутки Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, досягнуті за рахунок професіоналізму й ентузіазму кількох поколінь її працівників, надзвичайно великі, незважаючи на те, що бібліотека ніколи за 100 років не знала належних, комфортних умов роботи. Одним із таких досягнень є й те, що чверть віку історії НБУВ у ній працює і розвивається Інститут біографічних досліджень. Ознакою його утвердження стало визнання того, що в нас сформувалася наукова школа, у якій є серйозні перспективи на майбутнє, засновані на тісному поєднанні академічних досліджень з просвітницькою роботою. Бібліотечний рейтинг біографічної літератури, що з успіхом був організований у цьому році, — це певні підступи до реалізації наступних проектів.

У науковій доповіді **Володимира Івановича Попика «Новітні дослідження Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського з біографіки української академічної науки»** йшлося про біографіку вітчизняної академічної науки як важливий тематичний напрям, який висуває перед дослідниками завдання глибокого, а разом з тим яскравого, розкриття внеску вчених Академії у розбудову інтелектуального, науково-технічного й духовного потенціалу України. Особлива роль у цьому належить спеціалістам НБУВ, яка є головним в Україні центром інтеграції, опрацювання й публікації матеріалів з історії науки. Але вони призначені фактично лише для наукового співтовариства, оскільки втілюють переважно традиційні підходи викладу. Вимога ж часу полягає в тому, щоб розширити читачську аудиторію за рахунок тих, хто не є фахівцями у певних галузях науки, не є науковцями взагалі. У широкого загалу є нерозуміння того, що таке сучасна наука, для чого вона потрібна. Одна з причин цього полягає у тому, що наука у наш час стала занадто складною для сприйняття і тому мало зрозумілою поза самим науковим співтовариством. Зусилля фахівців-біографістів чимало можуть посприяти тому, щоб поліпшити сприйняття науки. Ми мусимо шукати і впроваджувати нові форми комунікації з різними категоріями читачів, нові прийоми біографічного письма, конструювання біографій. Також на часі повноцінний розвиток у біографіці напряму, який називають «публічною історією», тобто історією, яка пишеться не для академічних журналів, а для широкого кола співгромадян. Завдання полягає в тому, щоб донести нашим співвітчизникам результати справді ґрунтовних досліджень, які розкривають усю глибину і складність, багатогранність особистостей, їхні досягнення, помилки, вагання. Задля цього ІБД формуватиме самостійний тематичний інформаційний ресурс від імені широкого співтовариства біографістів — своєрідний електронний майданчик для презентації досліджень, пропаганди і

спілкування. Це та платформа, на якій можна буде організовувати наукові і громадські інформаційні акції та навіть вирішувати нелегкі фінансові проблеми.

Надія Іванівна Любовець, кандидат історичних наук, завідувач відділу теорії та методики біобібліографії Інституту біографічних досліджень НБУВ, у своєму виступі *«Основні сюжети спогадів Л. Биковського про Всенародну (Національну) бібліотеку України»* зазначила, що вчений-книгознавець, бібліотекознавець, бібліограф, історик книжкової культури, мемуарист Лев Биковський (один із його псевдонімів — «Бібліографічний мікроб») став одним із перших штатних працівників бібліотеки. У мемуарах *«Книгарні — бібліотеки — академія: Спомини (1918–1922)»* (Мюнхен; Денвер, 1971) він описав свою діяльність у бібліотеці з січня 1919 р. до жовтня 1921 р. Детальний аналіз його спогадів дає можливість виокремити три сюжети, до яких він постійно звертався: проблеми з приміщенням для бібліотеки, комплектування фондів та спогади про видатних осіб, з якими перетинався під час праці в бібліотеці. Спогади Л. Биковського є безцінним джерелом, яке дозволяє з перших уст почути історію складного процесу становлення бібліотеки, познайомитися з її першими співробітниками.

Кандидат історичних наук, провідний науковий співробітник відділу теорії та методики біобібліографії Інституту біографічних досліджень НБУВ **Світлана Миколаївна Ляшко** розкрила тему *«Спогади Н. Д. Полонської-Василенко як джерело до історії праці „Українська Академія Наук”»*. Зокрема, доповідач зазначила, що одним із важливих джерел згаданої праці Н. Д. Полонської-Василенко є саме її «особисті спогади». Це визначення містить досить складну структуру особистого досвіду, власної оцінки та відображення історичних подій. Її формують спогади авторки про знакові події власного життя, про діяльність академічної установи та про колег; біографічні відомості щодо осіб, згаданих у тексті; факти й події, не відображені ані в офіційних документах певної історичної доби, ані в інших джерелах, — тобто все те, про що вона пригадує через кілька десятиліть і доповнює власними рефлексіями й ремінісценціями. Спогади авторки органічно вписані в текст нарису. До важливих чинників, за якими оцінюється цінність джерела «особисті спогади», належить безпосередня причетність авторки до подій, які вона описує не лише як самовидець, а і як науковець.

Сидір Степанович Кіраль, доктор філологічних наук, професор, завідувач відділу національної бібліографії НБУВ, у доповіді *«Епістолярій та спогади Івана Денисюка як джерело вивчення творчої особистості митця»* розкрив науковий потенціал мемуарної та

епістолярної спадщини почесного професора Львівського національного університету ім. І. Франка І. О. Денисюка (1924–2009) — унікальної як за своїм змістом, так і в жанровому аспекті. Зокрема, спогади Івана Денисюка містять напрочуд цікаві тексти про його вчителів та колег, а листування надзвичайно багате на несподівані спостереження й літературознавчі коментарі. Отже, ґрунтовне дослідження епістолярію та мемуарію І. Денисюка висвітлює маловідомі сторінки не лише його людської й наукової особистості, а й малознані й важливі факти науково-культурного, громадського життя в Україні другої половини ХХ та початку ХХІ ст., життя й творчість таких видатних особистостей, як Леся Українка, О. Кобилянська, Олена Пчілка, О. Теліга, М. Возняк, І. Франко, М. Павлик, М. Драгоманов, М. Коцюбинський та ін.

У доповіді **«Інформаційні ресурси регіональних наукових бібліотек України: історико-біографічний вимір»** Сергія Миколайовича Міщука, доктора історичних наук, професора, провідного наукового співробітника відділу теорії та методики біобібліографії Інституту біографічних досліджень НБУВ, та Галини Анатоліївни Міщук, кандидата історичних наук, доцента кафедри всесвітньої історії Житомирського державного університету імені Івана Франка, зазначено, що регіональні наукові бібліотеки мають багаторічний високопрофесійний досвід у галузі формування та поширення традиційних ресурсів біографічного знання, біобібліографічної інформації. Крім того, упродовж останніх років на веб-сайтах обласних універсальних наукових бібліотек України сформувалися порівняно невеликі за обсягом тематичні історико-біографічні та біобібліографічні ресурси освітнього, пізнавального, культурно-інформаційного спрямування. Саме бібліотеки, завдяки своїй науковій і краєзнавчій роботі, є дієвими центрами об'єднання зусиль установ і організацій, громадських осередків, окремих фахівців і аматорів для біографічної дослідницької роботи. Скерувати їх діяльність, надавши методичні рекомендації в галузі біографічних досліджень, — одне з нагальних завдань Інституту біографічних досліджень.

Виступ **Олени Валентинівни Бугасвої**, кандидата історичних наук, старшого наукового співробітника відділу теорії та методики біобібліографії Інституту біографічних досліджень НБУВ, **«Архів як жанрове джерело біографіки: дискурс спадщини Л. Лісовського у фондах Інституту рукопису НБУВ»** був присвячений дослідженню архіву відомого композитора, педагога, музикознавця і громадського діяча кінця ХІХ – першої третини ХХ ст. Леоніда Лісовського. Проаналізовано біографічну складову його рукописної спадщини, котра, з урахуванням змістової неповторності кожного біографічного доку-

мента, за жанровою специфікою є похідною від двох основних — щоденників і спогадів, де назва того чи іншого біографічного «твору» — це гнучкий ідейний орієнтир для автора у хронікуванні подій, а також визначенні манери їх писання. Запропонований біографічний концепт дослідження спадщини митця дозволив торкнутися актуальної для сучасної української гуманітаристики проблеми ролі особистості в історії в діалектиці їх співвідносин і взаємозв'язку.

У виступі «*„Біографічний рейтинг“ як новітня технологія аналізу та промоції бібліотечної біографіки*» кандидат історичних наук, старший науковий співробітник відділу теорії та методики біобібліографії Інституту біографічних досліджень НБУВ **Наталія Петрівна Марченко** та кандидат історичних наук, науковий співробітник того ж відділу **Ігор Іванович Стамбол** зупинились на досвіді організації та проведення I Всеукраїнського бібліотечного «Біографічного рейтингу». Доповідачі повідомили, що метою проекту стало виявлення та популяризація серед читачів доробку в галузі біографістики та біографіки вчених, краєзнавців і бібліологів України, формування культури біографічного читання та користування бібліотеками. Серед завдань рейтингу виокремлено основні: сприяння формуванню вітчизняного інформаційного поля в біографічній сфері; популяризація біографічних видань в Україні та діяльності бібліотечних установ; налагодження комунікації між авторами, бібліотеками та видавництвами, а також професійно-наукових зв'язків співробітників ІБД задля становлення віртуальної спільноти науковців-біографістів.

У доповіді **Ігора Валентиновича Левичева**, кандидата філологічних наук, старшого наукового співробітника відділу теорії та методики біобібліографії Інституту біографічних досліджень НБУВ, «*М. О. Волошин і родина академіка О. І. Білецького: історико-біографічний дискурс за архівними матеріалами*» на основі докладного вивчення архівних матеріалів було подано біохроніку взаємин видатного кримського поета, художника, літературного критика і перекладача Максиміліана Олександровича Волошина (1877–1932) з родиною українського філолога-літературознавця, академіка Олександра Івановича Білецького (1884–1961). Деякі документальні джерела, висвітлені доповідачем, введені до наукового обігу вперше.

Обмеженість часу не дозволила виступити усім доповідачам, але їхні доповіді теж заслуговують на увагу, отже подаємо їх короткий виклад.

Лариса Іванівна Буряк, доктор історичних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу теорії та методики біобібліографії Інституту біографічних досліджень НБУВ, у доповіді «*Сучасна жіноча біографіка: мистецтво презентації у контексті соціокульт-*

турних комунікацій» зазначила, що вітчизняна жіноча біографіка представлена великим масивом публікацій, присвячених жіночим постатям, які уособлюють основні історико-культурні процеси в Україні або символізують драматичні сторінки вітчизняної історії. Вона постає органічною складовою світового біографічного простору, оперативно реагуючи на нові тенденції та адаптуючи їх у національному контексті, та являє собою полівекторну модель комунікації з притаманними їй рисами, особливостями, варіативністю форм біографічних презентацій. У ролі потенційних комунікаторів виступають історичні постаті — героїні (авто)біографічного наратива, а також соціальні спільноти, наукове середовище, медіа, влада. Реконструйована на межі світу публічного й приватного, жіноча біографіка відзначається властивостями, що значно посилюють її комунікативну функцію, — вона маніфестує широкий спектр емоцій, репрезентуючи жінку в багатоманітності її соціальних ролей і зумовлених ними біографічних практик.

Валерій В'ячеславович Томазов, кандидат історичних наук, науковий співробітник відділу теорії та методики біобібліографії Інституту біографічних досліджень НБУВ, завідувач сектору генеалогічних та геральдичних досліджень Інституту історії України НАН України, у доповіді *«Генеалогічні матеріали у фонді Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського»* висвітлив характер документів, які зберігаються у низці фондів Інституту рукопису НБУВ (збірки В. Л. Модзалевського та О. М. Лазаревського, особові фонди К. Ф. Кушніра-Марченка, О. І. Левицького, П. П. Білецького-Носенка, фонд Університету св. Володимира та ін.) і мають величезне значення для розвитку вітчизняного родознавства. Серед досліджуваних матеріалів — як власне генеалогічні джерела (родовідні книги, генеалогічні примітки, родинні хроніки, родовідні дерева тощо), так і розвідки українських істориків та дослідників-аматорів, які займалися реконструкцією генеалогії родів різного соціального походження — шляхетських, козацько-старшинських, священницьких, селянських. Всі ці документи є цікавим джерелом для подальших генеалогічних студій та історіографічних праць.

У доповіді *«Всеукраїнський бібліотечний «Біографічний рейтинг»: діджиталізація в біографістиці»* **Верніка Олексія Леонідовича**, кандидата психологічних наук, старшого наукового співробітника відділу формування біобібліографічних інформаційних ресурсів Інституту біографічних досліджень НБУВ, та **Вернік Юлії Вікторівни**, наукового співробітника того ж відділу, розглянуто впровадження новітніх технологій у біографічну діяльність, реалізацію культурних та мистецьких проектів, популяризацію біо-

графічних видань в Україні, відновлення комунікаційної складової між читачем, бібліотекою, видавництвом, авторами — як пріоритетні завдання заснування Всеукраїнського бібліотечного «Біографічного рейтингу». Досліджено міжнародні нагороди та премії в галузі літератури різних рівнів зорганізованості (світового, національного, локального, особистісного). Проаналізовано організаційно-технічні характеристики рейтингу, простежено основні етапи його впровадження та проведення.

Валентина Теодорівна Петрикова, кандидат історичних наук, доктор філософії, докторант НБУВ, свій виступ «*Біографічні виміри національної школи бібліографії: сторінки історії організації науки в Україні*» присвятила одній із важливіших проблем історії української бібліографії — визначення персоналій учених, які своєю діяльністю створили змістову наповненість бібліографічної теорії та практики за часів розбудови наукового простору українства. Головним критерієм визначення причетності науковця до професійних ознак бібліографа стає прояв компетентностей, які в сукупності складають процес бібліографування первинних документів, створення ситуативного знання і подальшого розгортання його в нове знання. Охарактеризовано діяльність представників історико-філологічних шкіл України XIX — початку XX ст., в науковому доробку яких присутні довершені науково-бібліографічні праці. Окреслено проблему історії організації бібліографічного навчання на території етнічних українських земель.

Кандидат історичних наук, старший науковий співробітник відділу теорії та методики біобібліографії Інституту біографічних досліджень НБУВ **Вікторія Василівна Патик** розкрила тему «*Неопублікована наукова спадщина Гната Житецького*». Доповідь, присвячена відомій в наукових колах постаті — історика, автору низки наукових праць, зокрема з історії літератури, ґрунтувалася на архівних матеріалах з особових архівних фондів Г. П. Житецького (ф. 86) та П. Г. Житецького (ф. 1) Інституту рукопису НБУВ. Висвітлено пріоритети його наукової діяльності. Серед іншого, звернуто увагу на окремий напрям його наукових досліджень, які стосувалися питань роботи рукописного відділу Всенародної бібліотеки України, де Г. П. Житецький працював завідувачем (1922–1929 рр.). Підкреслено, що значна частина праць з даної тематики на сьогоднішній день є неопублікованою.

Олександр Анатолійович Якубець, кандидат історичних наук, науковий співробітник відділу теорії та методики біобібліографії Інституту біографічних досліджень НБУВ, представив «*Персональний склад Національної академії наук України за 100 років її існування: аналіз на основі використання квантитативних методик*». У до-

повіді з ілюстративною та дослідницькою метою здійснено кількісний та якісний аналіз персонального складу Національної академії наук України (академіки, члени-кореспонденти та іноземні члени) за 100 років (1918–2018). Увагу акцентовано, насамперед, на віковій складовій членів академії, місцях їх народження (країни та регіони згідно із сучасними політичними та адміністративно-територіальними реаліями), навчальних закладах, у яких вони здобували вищу освіту, а також викладено статистику за науковими напрямками. Констатовано, що на основі аналізу вказаного масиву інформації було апробовано низку квантитативних методик (методів кількісного аналізу) та комп'ютерних програмних засобів, які у подальшому можна застосовувати для наукової та науково-видавничої роботи (систематизації, структурування, аналізу тощо) з великими масивами будь-якої біографічної інформації.

Молодший науковий співробітник відділу формування біобібліографічних інформаційних ресурсів Інституту біографічних досліджень НБУВ **Наталія Павлівна Філіппова** у повідомленні *«До питання розробки практичних рекомендацій щодо подальшого наповнення бази даних «Джерела української біографістики» УНБА»* на основі аналізу присвячених вітчизняним медичним діячам персональних бібліографічних покажчиків 1885–2013 рр., репрезентованих у базі даних «Джерела української біографістики» Українського національного біографічного архіву, представила проект практичних рекомендацій подальшого формування зазначеної бази. Доповідач наголосила, що реалізація запропонованих нею пропозицій сприятиме підвищенню ефективності роботи з наповнення бази даних записами про джерела біографічних та біобібліографічних відомостей, зокрема присвячених історії медичної наукової думки на теренах України; дозволить регламентувати процес створення та редагування записів БД; визначить коло біобібліографічних видань, які можуть бути долучені до бази даних тощо.

Детальний аналіз життєвого шляху П. А. Тутковського та М. М. Федорова здійснено **Наталією Володимирівною Осінньою**, молодшим науковим співробітником Інституту геотехнічної механіки ім. М. С. Полякова НАН України (Дніпро) у доповіді *«П. А. Тутковський і М. М. Федоров: біографіка та науково-бібліографічна діяльність»*, що дає можливість показати основні віхи науково-організаційної та педагогічно-просвітницької діяльності вчених. Доведено, що вони, сміливі новатори і природжені лідери, перебували завжди в пошуку і були не лише ерудованими фахівцями широкого профілю, а й знавцями культури України і через усе своє життя пронесли прагнення до високої істини. Опрацювання

значної джерельної бази дозволило показати П. А. Тутковського та М. М. Федорова як науковців, педагогів та громадських діячів, які залишили яскравий слід на науково-освітнянській ниві, а їхня наукова спадщина, завдяки високій бібліографічній культурі, і сьогодні залишається цінним надбанням в галузі геології та гірництва.

Насамкінець заходу співробітники Інституту біографічних досліджень презентували свої наукові дослідження, які нещодавно вийшли друком: С. М. Ляшко — «Автобіографічні джерела Постійної Комісії для складання Біографічного словника діячів України (1918–1933) Всеукраїнської Академії наук» (Київ, 2018), І. І. Стамбол — «Іван Львович Липа в українському національному русі: лікар, письменник, тарасівець» (Київ ; Одеса, 2017).

*Тетяна Володимирівна КОТЛЯРОВА,
молодший науковий співробітник
Інституту біографічних досліджень НБУВ
(Київ)*

*Tetiana KOTLIAROVA,
Junior Research Fellow
of the Institute of Biographical Researches of VN LU
(Kyiv)*

Стаття надійшла 04.12.2018 р.